

KÖNYVEKRŐL

**Robert Coles: *The Moral Life of Children* (A gyermekek erkölcsi élete)
Houghton Mifflin Company, Boston, 1986. 302 o.**

Robert Coles elismert gyermekpszichiáter és szakíró az Amerikai Egyesült Államokban. Megjelent műveinek címlistája már 1986-ban két oldalnyira rúgott, ám ezen írásai magyarul egyelőre nem hozzáférhetőek, így sajnos a most ismertető könyve sem.

Tudományos munkái mellett verseskötete és néhány gyermekeknek szóló írása is napvilágot látott, s az ezekből áradó humánus és empátia rányomja bélyegét tudományos könyveire is. 1986-ig munkásságának legkomolyabb elismerését *A válság gyermekei* című könyvéért kapott Pulitzer-díj jelentette.

A szerző három személynek ajánlja *A gyermekek erkölcsi élete* című művét: Anna Freudnak, Sigmund Freud lányának; William Carlos Williamsnek, aki orvos és költő egy személyben; valamint feleségének, Jane-nek, aki évtizedek óta munkatársa is.

A könyv címe már maga is alapvető elméleti kérdéseket vet föl. Mi az erkölcs? Milyen a gyermekek erkölcsé? Mit is jelent a gyermekek erkölcsi élete? Aki a könyvtől e kérdések elvont elemzését várja s az ezekből levont tudományos következtetések sorát, az csalódni fog. A könyv valódi tartalmát illetően az alcím igazítja el az olvasót: „Hogyan bírkóznak meg az erkölcsi kihívásokkal a gyermekek az Egyesült Államokban és másutt.” A kötet az elméleti fejtegetések helyett tehát a konkrétumokra koncentrál, a szerző tartózkodik az általánosító véleménynyilvánítástól, állásfoglalása inkább a kérdésfeltevésben, illetve a példák kiválasztásában és azok rendszerezésében nyilvánul meg.

A könyvben felvonultatott élettörténetek, esettanulmányok hét fejezetre tagolódnak.

- I. A pszichoanalízis és az erkölcsi fejlődés
- II. A mozi, a filmek erkölcsi hatása
- III. A marginális helyzetben élők erkölcsi tartása
- IV. A jellemről
- V. Az ifjúkori idealizmus
- VI. A különböző társadalmi rétegek erkölcsi ítéletei
- VII. A gyermekek és az atombomba

A bevezetőből megismerhetjük Robert Coles szakmai múltját. Feleségével együtt a 60-as évek elején az USA déli államaiban kezdett kutatási szándékkal beszélgetni problematikus gyermekekkel. Az időpont és a helyszín meghatározza a problematikus okát: az egyesült államokbeli néger-egyenjóság harca számos fekete, illetve fehér gyermek életének vélt meghatározó élményévé. A szerző többek között e történelmi élmények egyénekre gyakorolt hatását vizsgálja. Coles módszerének egyik erénye az, hogy az eleve több száz beszélgetésre épülő munka nem szakad meg például 1963-ban, hanem több interjúalanya életét a későbbiekben is nyomon követi: néhány év, évtized múltán visszatér a már ismerős helyszínekre, s megnézi, mi lett a négergyűlölő kisfiúból, vagy egyik társából, aki épp csak a tanulást gyűlölte. Így nem csak ötletszerűen kiválasztott sorsok, életutak rajzolódnak elénk, hanem az alapos, következetes elemzésnek köszönhetően családok, kisközösségek, társadalmi rétegek sajátos világa is.

Coles egyéni módon építi föl könyve fejezeteit. Ugyanis minden egyes fejezet kiindulópontját valamely nevezetes személy (például *Anna Freud*, *George Orwell* stb.) szavai adják, s a fejezetben bemutatott példák révén e neves személyek megállapításait vitatja vagy erősíti meg a szerző. Ha ezt a minduntalan visszavisszatérő polemizálást megszokjuk, a könyv anyaga mindvégig fenntartja érdeklődésünket. Hiszen a felvonultatott hiteles esetekből nemcsak általános tanulságokat vonhatunk le (s ezt a szerző szerencsére nem teszi meg helyettünk), hanem akár a 60-as, 70-es, 80-as évekbeli amerikai, illetve brazil társadalom legfőbb jellemzői is kirajzolódnak előttünk. Mi több, az alapos leírásoknak, a részletekre is ügyelő elbeszélésnek köszönhetően az olvasó mozifilmszerű teljességélményt kap, mely egyaránt kiterjed a lélek-, ország-, és társadalomrajzra.

Robert Coles könyvének értékeit talán néhány lapidáris megállapítása idézésével, illetve egy-két általa nyomon követett kalandos életút részletének bemutatásával lehet leghívebben érzékeltetni:

- A jellemtelen hazudozón még a pszichoanalízis sem segíthet.
- A „jellem” szó tudomány előtti korokra emlékeztető morális közhely.
- A „jellem” olyan aktív személy, aki jóra tör, akit hajt a tettvágy és aki kész szembesülni a világgal, hogy ezáltal rányomja a világra a maga bélyegét.

A legérdekesebb kérdések s a belőlük adódó legizgalmasabb tanulságok *Az ifjúkori idealizmus* című fejezetben találhatók. Ez a fejezet 17–30 év közötti, önmagukkal és környezetükkel harcban álló fiatalok életét mutatja be. Például az a 26 éves tanult, fehér, északi fiatalember, aki tanulatlan, fekete déliek közt él, s igyekszik nekik segíteni, deviánsnak számít egykori barátai szemében, akik jómódúak és csak a pénzt hajszolják, mégis lelkük mélyén boldogtalanok. A többség szemében hasonló megítélés alá esik az a 17 éves brazil utcalány is, aki éjszakai keresményét az apácákhoz hordja, hogy közvetítésükkel nyomorgó gyermekek életét könnyítse meg, ahelyett, hogy magát és testvéreit emelné ki a favela nyomorából. Nem kevésbé elgondolkodtató az az eset, mikor az egykori polgárjogi harcos élete hirtelen üressé, céltalanná válik, nem leli helyét a megváltozott világban, s végül pszichiáterhez kell fordulnia. Mivel az ajánlott kezelés igen hosszú és költséges volna, a hátrány előnnyé válik, s a konfliktus szerencsésen megoldódik: a férfi társat (feleséget) talál újabb harcaihoz és az ő támogatásával ismét vállalni tudja múltját, s önmagát. Így megint értelmet nyer az élete, újra kedvet kap harcaihoz, amit a többség ostoba idealizmusnak tart.

Az úgynevezett normális egyének ítéletalkotása a legelgondolkodtatóbb és egyben talán a legriasztóbb is e társadalomrajzzá kerekedő tanulmánykötetben, melyben a gyermekek erkölcsi világán keresztül egy tapasztalt pszichiáter szembesít bennünket önmagunkkal. Az ifjúkorban még bocsánatos bűnnek számító idealizmus és altruizmus a felnőttek esetében már-már pszichiátriai beavatkozást igénylő devianciának minősül a „normálisok” szemében.

Robert Coles okoskodástól, belemagyarázásoktól mentes interjú-történetei tehát torzítatlanul tükrözik el-
lentmondásokkal, erkölcsi csapdákkal teli modern világunkat, melynek középpontjában mindenkor az élni, túlélni akaró ember, az emberi lélek áll.

Bagi Éva Mária